

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Σ' αυτή λοιπόν την περίπτωση ο καθένας θυμώνει με τον καθένα και τον συμβουλεύει, επειδή (κατά τη γνώμη του η αρετή) αποκτιέται ολοφάνερα με επιμέλεια και μάθηση. Αν πράγματι θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις τι τάχα σημαίνει το να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν, αυτό το ίδιο θα σε διδάξει ότι οι άνθρωποι βέβαια πιστεύουν πως η αρετή είναι κάτι που μπορεί να αποκτηθεί. Γιατί κανένας δεν τιμωρεί αυτούς που αδικούν έχοντας το νου του σ' αυτό και εξαιτίας αυτού, δηλαδή εξαιτίας του ότι κάποιος αδίκησε, εκτός αν κάποιος εκδικείται ασυλλόγιστα, όπως ακριβώς ένα θηρίο. Και αυτός που επιχειρεί να τιμωρεί σύμφωνα με τη λογική δεν παίρνει εκδίκηση για το αδίκημα που έχει διαπραχθεί στο παρελθόν – γιατί αυτό που διαπράχθηκε δε θα μπορούσε βέβαια να το κάνει να μην έχει γίνει – αλλά για το μέλλον, δηλαδή για να μην αδικήσει ξανά ούτε αυτός ο ίδιος (που αδίκησε) ούτε κανένας άλλος, που είδε ότι αυτός τιμωρήθηκε. Και επειδή έχει τέτοια σκέψη, πιστεύει ότι είναι δυνατό να διδαχτεί η αρετή· τιμωρεί βέβαια για να αποτραπεί (στο μέλλον η επανάληψη της αδικίας). Αυτή λοιπόν τη γνώμη έχουν όλοι, όσοι ακριβώς τιμωρούν και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή. Τιμωρούν και για εκδίκηση και για σωφρονισμό όποιους νομίζουν ότι αδικούν και οι άλλοι άνθρωποι και προπαντός οι Αθηναίοι, οι συμπολίτες σου· ώστε σύμφωνα με αυτές τις σκέψεις και οι Αθηναίοι είναι από αυτούς που πιστεύουν ότι η αρετή μπορεί να αποκτηθεί και να διδαχθεί. Ότι λοιπόν δικαιολογημένα δέχονται οι συμπολίτες σου και το χαλκιά και τον τσαγκάρη να δίνει συμβουλές για τα πολιτικά και ότι νομίζουν πως η αρετή μπορεί να διδαχθεί και να αποκτηθεί, σου το έχω αποδείξει, Σωκράτη, ικανοποιητικά, όπως τουλάχιστο μου φαίνεται.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

1. Θέμα

Το θέμα της ενότητας είναι η παιδευτική σημασία της τιμωρίας ως στοιχείο απόδειξης σχετικά με το διδακτό της αρετής.

2. Δομή

- ✓ Συμπέρασμα της προηγούμενης απόδειξης και σύνδεση με την επόμενη
- ✓ Το θέμα και η αποδεικτέα θέση
- ✓ Η απόδειξη → ο διπλός στόχος της έλλογης τιμωρίας
- ✓ Το συμπέρασμα
- ✓ Συγκεφαλαίωση για την καθολικότητα και το διδακτό της αρετής

3. Η αποδεικτέα θέση

Ο Πρωταγόρας θα χρησιμοποιήσει τη σκοπιμότητα της τιμωρίας, για να αποδείξει ότι η αρετή μπορεί να διδαχθεί. Αυτό το επιχείρημα είναι το δεύτερο στη σειρά για την απόδειξη της θέσης του ρήτορα ότι η αρετή διδάσκεται.

2

4. Η τιμωρία ως εκδίκηση

Ο Πρωταγόρας δε χρησιμοποιεί την τιμωρία με τη σημασία της άλογης εκδίκησης, της ανταπόδοσης δηλαδή για ένα αδίκημα που έγινε στο παρελθόν. Ασφαλώς, τέτοιες συμπεριφορές παρατηρούνται στις ανθρώπινες κοινωνίες, όμως, δεν αποτελεί παιδευτική ενέργεια.

*τιμωρομαι = τιμωρώ για να πάρω εκδίκηση

κολάζω = τιμωρώ για επανόρθωση ή διόρθωση

5. Ο σκοπός της έλλογης τιμωρίας («Οὐδεις γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικούντας... μήτε ἄλλος ὁ τοῦτονιδὼν κολασθέντα.»)

Η έλλογη τιμωρία, δεν έχει στόχο την ακύρωση ή τη θεραπεία του αδικήματος που έχει διαπραχθεί στο παρελθόν, αφού κάτι τέτοιο είναι αδύνατο, γιατί ό,τι συνέβη αποτελεί πραγματικότητα που δεν μπορεί να διορθωθεί. Επομένως, μια προσπάθεια για ακύρωση ή θεραπεία δεν έχει λόγο. Συνεπώς, ο σκοπός της έλλογης τιμωρίας αφορά το μέλλον και είναι

διττός: από τη μία ο σωφρονισμός εκείνου που έχει διαπράξει την αδικία («ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος»), ώστε να μην υποπέσει ξανά στο μέλλον σε αδικήμα, και από την άλλη ο παραδειγματισμός των άλλων («μήτε ἄλλος ὁ τοῦτονιδὼν κολασθέντα»). Δεν πρόκειται για ενστικτώδη εκδήλωση αυτοσυντήρησης που κατατείνει στην εξόντωση του «εχθρού», ούτε για πράξη τυφλής αντεκδίκησης και ανταπόδοσης. Ὅποιος επιβάλλει ποινές ἀλογίστως, δεν πιστεύει στον παιδευτικό χαρακτήρα της ποινής. Αντίθετα, η ἔλλογη τιμωρία είναι ένας τρόπος παροχής βοήθειας προς τον άλλον, αφού αποβλέπει στην ανασυγκρότηση της ανθρώπινης υπόστασης, στη βελτίωσή της και στην αναμόρφωσή της. Ο Πρωταγόρας προκαλεί διακριτικά τον Σωκράτη με την αντίθεση «ἀλογίστως» και «μετά λόγου», γιατί τον υποχρεώνει να συμφωνήσει ή να διαφωνήσει με ένα από αυτά. Αν ο Σωκράτης φέρει αντίρρηση για τον σωφρονιστικό χαρακτήρα της ποινής, τότε συμφωνεί με το «ὅστις ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται».

Ο Πρωταγόρας λοιπόν απορρίπτει ως κίνητρο της ποινής την ανταπόδοση και την εκδίκηση και προβάλλει το σωφρονιστικό/παιδευτικό χαρακτήρα της ποινής παραμερίζοντας τον εκδικητικό/κατασταλτικό χαρακτήρα της. Βέβαια αυτό είναι αντίθετο με την κοινή αντίληψη της εποχής του, για την οποία η τιμωρία ήταν αλληλένδετη με την εκδίκηση και με την ικανοποίηση του ίδιου του παθόντος ή των συγγενών του θύματος. Από αυτά φαίνεται πόσο

3

Σημείωση: Ο Πρωταγόρας έχει ήδη αναφέρει ότι ὅποιος δε συμμετέχει στην αιδώ και στη δίκη πρέπει να φονεύεται, ενώ τώρα κάνει λόγο για τιμωρία, η οποία οδηγεί σε βελτίωση και διόρθωση του δράστη και της κοινωνίας. Φαίνεται, λοιπόν, να αντιφάσκει, ωστόσο, η αντίφαση αίρεται, αν πάρουμε υπόψη την ακόλουθη φράση της ενότητας 7: «...πρέπει να εκδιώκουμε από την πόλη ή να σκοτώνουμε ως ανιάτο ὅποιον δεν υπακούει σε αυτό το πράγμα ακόμα και μετά τη διδασκαλία, ακόμα και μετά την τιμωρία». Η θανατική ποινή αποτελεί, λοιπόν, ἔσχατο μέσο τιμωρίας που επιβάλλεται, όταν οι άλλες μορφές τιμωρίας (νουθεσίες, θυμοί, μικρές τιμωρίες, εξορία και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων) δεν έχουν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, δηλαδή τον σωφρονισμό του δράστη. Μάλιστα, επιβάλλεται ὄχι για να εκδικηθεί η πολιτεία αυτόν που διέπραξε ένα αδικήμα, αλλά για να διαφυλάξει την αρμονική συμβίωση και ισορροπία μέσα στην πόλη, απομακρύνοντας οποιοδήποτε ταραχοποιό στοιχείο.

6. Συμπέρασμα και γενίκευση του συμπεράσματος («Ταύτηνοῦν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν..... παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδασκτὸν ἀρετὴν»).

Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Πρωταγόρας είναι ότι εφόσον κάποιος χρησιμοποιεί την τιμωρία με το πνεύμα του σωφρονισμού και του παραδειγματισμού, δηλαδή το θεωρεί στοιχείο αποτρεπτικό για κάποια μελλοντική αδικία, αυτό σημαίνει πως πιστεύει ότι η αρετή μπορεί να διδαχθεί, μπορεί επομένως κάποιος να βελτιωθεί αποβάλλοντας την αδικία και να στραφεί στην αρετή αποκτώντας μερίδιο σ' αυτήν κάτω από την επίδραση της ποινής, δηλαδή ενός εξωτερικού παράγοντα.

Το συμπέρασμα αυτό ο Πρωταγόρας το γενικεύει σε όλους τους ανθρώπους και στον ιδιωτικό βίο (στους γονείς και στους παιδαγωγούς που τιμωρούν τα παιδιά και τους μαθητές τους) και στο δημόσιο βίο (στα όργανα του Κράτους που επιβάλλουν ποινές σε όσους παραβιάζουν τους νόμους). Μ' αυτόν τον τρόπο, μέσα στο σύνολο περιλαμβάνονται και οι Αθηναίοι, στους οποίους θα καταλήξει ο Πρωταγόρας, για να φτάσει στο παράδειγμα του Σωκράτη, ο οποίος είχε φέρει ως παράδειγμα τους Αθηναίους, για να δείξει ότι η αρετή δεν είναι διδακτή. Τώρα ο Πρωταγόρας αποδεικνύει ότι οι Αθηναίοι περιλαμβάνονται σ' εκείνους που δέχονται το διδακτό της αρετής.

4

7. Ο συλλογισμός

Τα καίρια σημεία της απόδειξης σε μορφή σχεδιαγράμματος είναι τα εξής:

- Η τιμωρία επιβάλλεται προκειμένου να αποτραπεί η επανάληψη της αδικίας.
- Αυτό στηρίζεται στην πεποίθηση ότι θα επιτευχθεί σωφρονισμός και παραδειγματισμός (δηλαδή ότι με τη διδασκαλία θα επιτευχθεί βελτίωση, θα αποκτηθεί η αρετή).
- ✚ Άρα: η αρετή είναι διδακτή.

8. Αξιολόγηση του συμπεράσματος

Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Πρωταγόρας θα μπορούσε να θεωρηθεί αυθαίρετο γιατί:

- Χρησιμοποιεί ως απόδειξη τη θέση την οποία χρειάζεται να αποδείξει. Πρόκειται και πάλι για το σόφισμα (τής λήψεως του ζητουμένου). Ο Πρωταγόρας, δηλαδή, προσπαθεί να αποδείξει τη θέση ότι η πολιτική αρετή είναι διδακτή και το επιχείρημά που μετέρχεται είναι ότι οι άνθρωποι, με το να επιβάλλουν την τιμωρία για σωφρονισμό και παραδειγματισμό πιστεύουν ότι μπορεί να διδαχτεί η αρετή. Αυτό σημαίνει ότι η αρετή είναι διδακτή. Ουσιαστικά, παίρνει

τη θέση ότι η αρετή διδάσκεται ως κάτι δεδομένο για να τη χρησιμοποιήσει ως αποδεικτικό στοιχείο.

□ Η θαυμάσια κατά τα άλλα θέση του Πρωταγόρα για το σκοπό της τιμωρίας (η τιμωρία επιβάλλεται για σωφρονισμό και παραδειγματισμό), η οποία αποτελεί τη βάση της απόδειξης, θεωρείται δεδομένη. Αυτή η «έλλογη τιμωρία» όμως ανήκει μάλλον στη σφαίρα της θεωρίας και της δεοντολογίας, του ευκταίου, χωρίς να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ιδιαίτερα εκείνης της εποχής. Για την εποχή του ήταν μάλλον ανεφάρμοστη η σωφρονιστική σκοπιμότητα της ποινής, γιατί οι Αθηναίοι συνέδεαν περισσότερο την τιμωρία με την εκδίκηση και με την ικανοποίηση του ίδιου του παθόντος ή των συγγενών ενός θύματος. Όπως πίστευαν ότι η αλαζονεία (ύβρις) προκαλεί την οργή (τίσις) και την τιμωρία (νέμεσις) των θεών με στόχο την αποκατάσταση της ηθικής τάξης, κάτι ανάλογο ακολουθούσαν και στην καθημερινότητά τους στη συναναστροφή τους με τους άλλους ανθρώπους.

9. Συγκεφαλαίωση («ὡς μένουσνεϊκότως ... ὄσγέμοι φαίνεται»)

Σ' αυτό το σημείο κλείνει το πρώτο σκέλος της απάντησης του Πρωταγόρα, στο οποίο αποδέχεται και αποδεικνύει τη θέση του Σωκράτη για την καθολικότητα της αρετής, ενώ ανασκευάζει την άλλη, ότι η αρετή δεν είναι διδακτή. Ο Πρωταγόρας ολοκληρώνει το επιχείρημά του γεμάτος αυτοπεποίθηση και αυταρέσκεια (ικανῶς), πιστεύοντας ότι αντιμετώπισε με πειστικότητα τον αντίπαλό του, Σωκράτη, και ανέτρεψε το επιχείρημά του για το μη διδακτό της πολιτικής αρετής. Έτσι, ικανοποιεί τη ματαιοδοξία του και ενισχύει το κύρος του ως κορυφαίου διανοητή της εποχής του. Συγχρόνως, στο τέλος, μετριάζει ευγενικά τη στάση του με τη φράση «ὄσγέμοι φαίνεται».

5

10. Η αποτελεσματικότητα των ποινών

Αν εξετάσουμε την αποτελεσματικότητα της ποινής, την οποία επιβάλλει η πολιτεία, ως μέσο εκφοβισμού ή σωφρονισμού, θα διαπιστώσουμε ότι αυτή είναι σχετικά περιορισμένη και εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, όπως από την ψυχοσύνθεση εκείνου που την υφίσταται, από τις συνθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, από την ποινή. Γενικώς, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα εξής: α) από αυτούς που τιμωρούνται υπάρχουν εκείνοι οι οποίοι συνετίζονται για λόγους συνειδησιακούς ή συνειδητοποιούν το κόστος της ποινής και αποφεύγουν στο μέλλον την παρανομία. Από την άλλη, υπάρχουν και εκείνοι οι οποίοι νιώθουν ταπεινωμένοι και αδικημένοι από το σύστημα και επομένως δεν μετανοούν, αφού δεν

αναγνωρίζουν το λάθος. Επίσης, έρχονται σε επαφή στα σωφρονιστικά ιδρύματα με άτομα πωρωμένα και εξοικειώνονται με την παρανομία. Τέλος, όταν εκτίσουν την ποινή τους δεν τους δέχεται εύκολα η κοινωνία, ώστε να ωθούνται ξανά σε παράνομες ενέργειες.

β) Σχετικά με όσους δεν έχουν διαπράξει κάποια παρανομία βλέπουμε ότι άλλοι παραδειγματίζονται από τις ποινές και ο φόβος λειτουργεί αποτρεπτικά. Κάποιοι άλλοι δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν σε όλη του την έκταση το προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό κόστος της τιμωρίας και συνεπώς δεν παραδειγματίζονται. Τέλος, υπάρχουν και οι δράστες οι οποίοι τη στιγμή που διαπράττουν ένα αδίκημα βρίσκονται σε τέτοια ψυχολογική κατάσταση που δε σκέφτονται τις συνέπειες. Εξάλλου, πάντα υπάρχει η ελπίδα ότι δε θα συλληφθούν.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ (ΕΝΟΤΗΤΑ 6)

1) Ποιος είναι ο σκοπός της ποινής σύμφωνα με τον Πρωταγόρα; Συμφωνείτε ή όχι; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, η ποινή έχει παιδευτικό και όχι κατασταλτικό σκοπό, σωφρονιστικό και όχι εκδικητικό. Απορρίπτονται, λοιπόν, τα κίνητρα της ανταπόδοσης και αντεκδίκησης. Οι απόψεις του αυτές συγκλίνουν με τις απόψεις του Ιταλού διαφωτιστή Τσεζάρε Μπεκαρία, ο οποίος στο δοκίμιό του “Περί εγκλημάτων και Ποινών” είχε διατυπώσει τρεις βασικές θέσεις για το σκοπό της ποινής και το νόημα της απονομής δικαιοσύνης, ανάμεσα στις οποίες ανέφερε χαρακτηριστικά ότι σκοπός της ποινής δεν είναι η εκδίκηση, αλλά ο σωφρονισμός εκείνου που διέπραξε το αδίκημα και ο παραδειγματισμός των άλλων. Η θέση αυτή του Πρωταγόρα είναι ιδιαίτερα ρηξικέλευθη, αφού στην εποχή του η έννοια της τιμωρίας ήταν αλληλένδετη με την εκδίκηση και με την ηθική ικανοποίηση μέσω αυτής του ίδιου του παθόντος ή των συγγενών ενός θύματος.

2) Να συγκρίνετε την άποψη του Πρωταγόρα για την ποινή με την παλιότερη αντίληψη της ανταπόδοσης (ποινή — τιμωρία, «τίσις») εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές.

Η θεώρηση του Πρωταγόρα για τη λειτουργία της ποινής ως μέσο σωφρονισμού ήταν ριζοσπαστική, αφού μόνο στα νεώτερα χρόνια έχει αναχθεί σε αρχή δικαίου. Ο σοφιστής, λοιπόν, απορρίπτει ως κίνητρα της ποινής την ανταπόδοση και την εκδίκηση παραμερίζοντας έτσι τον κατασταλτικό χαρακτήρα της. Αντίθετα, σύμφωνα με την κοινή αντίληψη της εποχής του, σκοπός της ποινής ήταν η τιμωρία, η ικανοποίηση του παθόντος ή των συγγενών του και η

αποκατάσταση της ηθικής τάξης. Η στάση των ανθρώπων που αδικούνται είναι δικαιολογημένη, αν αναλογιστεί κανείς τον πόνο και την αγανάκτησή τους. Άλλωστε, κατά την αρχαιοελληνική αντίληψη ήταν μέγιστο παράπτωμα η ύβρις, αφού συνιστούσε πρόκληση και ασέβεια, προπάντων κατά του θείου. Επομένως, η παραδειγματική τιμωρία όσων περιέπιπταν σε αδικήματα ήταν θεάρεστο έργο και λειτουργούσε ως μέσο αποκατάστασης της ηθικής τάξης που διέπει τον κόσμο. Στη σύγχρονη όμως εποχή, η επιβολή μιας ποινής είναι καθαρά μια παιδευτική διαδικασία, σύμφωνη με τις αρχές του ανθρωπισμού και της δημοκρατικής υφής της κοινωνίας.

3) *Να εξηγήσετε αν, κατά τη γνώμη σας, η επιβολή των ποινών είναι έγκυρο και πειστικό επιχείρημα για το διδακτό της αρετής.*

Ο Πρωταγόρας στην ενότητα αυτή προσπαθεί να αποδείξει το διδακτό της πολιτικής αρετής με ένα ακόμη επιχείρημα. Σύμφωνα μ' αυτό οι άνθρωποι με το να επιβάλλουν ποινές για παραδειγματισμό και σωφρονισμό πιστεύουν ότι η αρετή μπορεί να διδασχτεί. Με άλλα λόγια, η έλλογη τιμωρία αποδεικνύει ότι ο άνθρωπος που έχει περιπέσει σε κάποιο αδίκημα επιδέχεται βελτίωση. Επομένως, η αρετή είναι διδακτή. Άλλωστε, αν η αρετή δε διδασκόταν, αυτό θα σήμαινε ότι κάποιος είναι καλός ή κακός εκ φύσεως. Τότε όμως θα ήταν αδύνατον να αλλάξει, άρα δε θα ήταν υπεύθυνος για την αδικία, ούτε θα μπορούσε να επιβληθεί ποινή. Το συμπέρασμα όμως στο οποίο καταλήγει ο είναι αβάσιμο, αφού η ίδια η θέση που χρειάζεται αποδείξη, χρησιμοποιείται και ως αποδεικτικό επιχείρημα. Πρόκειται πάλι για το γνωστό «σόφισμα της λήψεως του ζητούμενου». Ξεκινά απ' τη βάση ότι η επιβολή της τιμωρίας λειτουργεί σωφρονιστικά και το προβάλλει απόλυτα. Η 'έλλογη' τιμωρία όμως που προτάσσει είναι σχετική, ανήκει μάλλον στη σφαίρα της δεοντολογίας και το κυριότερο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα εκείνης της εποχής.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

- **Θυμοῦται<θυμόομαι –οῦμαι< θυμός < θύω (= κινούμαι με ορμή):** θυμωμένος, ράθυμος, ραθυμία, θυμηδία, εύθυμος, ευθυμία, πρόθυμος, προθυμία, απρόθυμος, απροθυμία, οξύθυμος, λιποθυμία, λιποθυμικός, επιθυμία, κυκλοθυμικός, θυμόσοφος.
- **νουθετεῖ<νοῦς + τίθημι:** νουθεσία, νουθέτηση, νουθέτημα. α. **νοῦς:** <νοέω -ῶ: νους, νόηση, νοητικός, νόημα, νοηματικός, νοήμων, νοημοσύνη, παράνοια, παρανοϊκός, πρόνοια, προνοητικός, μετάνοια, διχόνοια, διάνοια, διανοητικός, άνοια, ανόητος, επινοητικός, εύνοια,

ευνοϊκός, υπόνοια, υπονοούμενο, κατανόηση, επινόηση, παρανόηση, διανόηση. β. **τίθημι:**(βλ. 4^η ενότητα).

○ **ἐθέλεις<ἐθέλω:** θέλημα, εθελούσιος, αθέλητος, θεληματικός, εθελοντικός, εθελοντισμός, εθελοντής, εθελοθυσία.

○ **τὸκολάζειν (ουσιαστικοποιημένο απαρέμφατο) < κολάζω:** ακόλαστος, κόλαση, κολάσιμος, κολασμένος, κολασμός, κολαστήριο.

○ **ἀδικοῦντας (<ἀδικῶ<ἄδικος< ἄ στερ. + δίκη):** αδικία, ἀδίκημα, αδικημένος, ἀδικος, αδικοπραγία, αδικοχαμένος, ἀδίκως.

○ **ἠγοῦνται<ἠγέομαι –οῦμαι:** ηγέτης, ηγεμόνας, ηγεσία, ηγεμονικός, ηγούμενος, ηγετικός, προηγούμενος, ηγήτορας, ηγούμενος, περιήγηση, περιηγητής, αφήγηση, αφηγητής, αφηγηματικός, αφηγηματικότητα, διήγηση, διήγημα, διηγηματικός, καθηγητής, εξήγηση, επεξήγηση, επεξηγηματικός, παρεξήγηση, εισήγηση, εισηγητής, καθηγητής.

○ **τιμωρεῖται<τιμωρέω –ῶ:** τιμώρηση, τιμωρία, ατιμώρητος, ατιμωρησία, τιμωρός, ακταιωρός, θεωρός, θυρωρός, ολιγορία, τιμή, τιμητικός, τίμημα, τίμημα, τιμητής, τίμιος, τιμότητα, έντιμος, εντιμότητα, άτιμος, ατιμία, πρόστιμο, επιτίμηση, επιτιμητικός, αποτίμηση, εκτίμηση, εκτιμητής, διατίμηση, υποτίμηση, υποτιμητικός, προτίμηση, τιμολόγιο, τιμοκατάλογος.

○ **ἐπιχειρῶν<ἐπιχειρῶ<ἐπι + χεῖρ:** επιχειρηματίας, επιχειρηματικός, επιχειρηματολογία, επιχειρησιακός, εγχείρημα, εγχειρίδιο, χειροπιαστός, χειροποίητος, χειροδύναμος, επιχειρηματικότητα εγχείρηση, μετεγχειρητικός, επιχείρηση, διαχείριση, διαχειριστής, επιχείρημα, μεταχείριση, μεταχειρισμένος, υποχείριο, χειρολαβή, χειραφέτηση, χειραγώγηση χειραψία, χειρισμός, χειριστής, χειροκρότημα, χειρονομία, χειροτεχνία, χειροτονία, χειρουργός.

○ **ἰδία:** ιδιώτης, ιδιωτικός, ιδίομορφος, ιδίορρυθμος, ιδιοσυγκρασία, ιδιοτελής, ιδιοτέλεια, ιδιότροπος, ιδιοχρησία, ιδιόλεκτος, ιδίωμα, ιδωματικός.

○ **πολιται< πόλις:** πολίτευμα, πολιτικός, πολιτευτής, πολιτεία, πόλη, κωμόπολη, πολιτεία, κοινοπολιτεία, πολίτης, συμπολίτης, πολιτικός, πολιτειακός, πολιτικάντης, πολιούχος, πολιτικοποίηση, πολιτολογία, αντιπολίτευση, πολιτισμός, πολιτισμικός, απολίτιστος, διαπολιτισμικός.

○ **λόγον< λέγω:** λέξη, λεξικό, λογική, λογικός, λογοπαίγνιο, έπος, ρήμα, ρητό, ρήση, επίρρημα, απόρρητος, ρήση, ρήτορας, ρητορικός, παρρησία, πρόλογος, διάλογος, άρρητος, ρήτρα, διάλεξη, συνδιάλεξη, λεξικό, λεξιλόγιο, λεξιπενία, λεξικογράφος, λεκτικός, κυριολεξία, κυριολεκτικός, δυσλεξία, διάλεκτος, μονολεκτικός, μονόλογος, διαλογικός, υπόλογος,

παράλογος, έλλογος, επίλογος, ομολογία, αναλογία, αναλογικός, απολογία, απολογητικός, έπος, επικός, ανείπωτος.

○ **ἀποδέχονται** <ἀπό + δέχομαι: δοχείο, δέκτης, δεξαμενή, αποδοχή, παραδοχή, υποδοχή, αποδεκτός, δεξιός, παραδεκτός, απαράδεκτος, αποδέκτης, ακατάδεκτος, ευπρόσδεκτος, δεκτός, διάδοχος.

○ **σκυτοτόμου** <σκῦτος (τὸ) + τέμνω: σκυτάλη, σκυταλοδρομία, τομή, τόμος, τμήση, τμήμα, τεμάχιο, διχοτόμος, επιτομή, διατομή, σύντομος, τέμενος, ταμίας, απότομος, περιτομή, λοβοτομή, προτομή, σύντομος, συντομογραφία, ανατομία, καινοτομία, ρυμοτομία, κατάτμηση, σύντμηση.

○ **συμβουλευόντος** < συμβουλεύω <σύν + βουλεύω < βούλομαι: βουλή, βούλευμα, προβούλευμα, διαβούλευση, βουλευτής, βούληση, βουλευτικό, βουλευτίνα, συμβουλή, σύμβουλος, συμβούλιο, κοινοβουλευτικός.

○ **ἀποδέδεικται** <ἀπό + δείκνυμαι: αποδεικτικός, αναπόδεικτος, αυταπόδεικτος, δείκτης, δείγμα, ένδειξη, υπόδειξη, απόδειξη, παράδειγμα, παραδειγματικός, παραδειγματισμός, υπόδειγμα, δειματολόγιο, δειματοληψία.

○ **φαίνεται** < φαίνομαι: φάσμα, φαινόμενο, φανός, φανερός, φανάρι, φάντασμα, φαντασία, φανταστικός, φαντασίωση, φαντασμαγορικός, άφαντος, αφάνεια, διαφάνεια, επιφάνεια, διαφανής, αφανής, περιφανής, καταφανής, φως, φαινός, Θεοφάνεια, απόφανση, περιφανής, εμφαντικός.